

УДК 347.721

В.Б. Дацюк,
кандидат юридичних наук,
керівник Юридичного департаменту Корпорації “ТРАНСОФТГРУПА”,
доцент кафедри кримінального права і процесу ДВНЗ “УжНУ”, м. Ужгород

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Статтю присвячено історії формування кримінально-правового забезпечення охорони корпоративних відносин в Україні на сучасному етапі державотворення.

Автор розглядає передумови виникнення злочинності у сфері корпоративних відносин в світовій історії, особливості зародження корпоративного сектору в економіці України та особливості криміногенних процесів у цій сфері протягом 1985–2018 рр. Виділено та проаналізовано три етапи формування кримінально-правового забезпечення охорони корпоративних відносин: 1) період “радянської перебудови” (1985–1991 роки); 2) пострадянський перехідний період (1991–2001 роки, до прийняття КК України); 3) сучасний період (2001 – наш час). Визначено сучасний стан та недоліки кримінально-правового забезпечення охорони корпоративних відносин в Україні.

Ключові слова: економічні злочини, корпорації, корпоративні відносини, кримінально-правове забезпечення, рейдерство, корпоративний шантаж.

Стаття посвячена історії формування уголовно-правового забезпечення охорони корпоративних відносин в Україні на сучасному етапі створення держави.

Автор рассматривает предпосылки возникновения преступности в сфере корпоративных отношений в мировой истории, особенности зарождения корпоративного сектора в экономике Украины и особенности криминальных процессов в этой сфере в течение 1985–2018 гг. Выделены и проанализированы три этапа формирования уголовно-правового обеспечения охраны корпоративных отношений: 1) период “советской перестройки” (1985–1991 гг.) 2) постсоветский переходный период (1991–2001, до принятия УК Украины); 3) современный период (2001 – настоящее время). Определены современное состояние и недостатки уголовно-правового обеспечения охраны корпоративных отношений в Украине.

Ключевые слова: экономические преступления, корпорации, корпоративные отношения, уголовно-правовое обеспечение, рейдерство, корпоративный шантаж.

Важливою ознакою сучасної вітчизняної економіки є переважання корпоративних форм ведення бізнесу. Це пояснюється низкою об’єктивних економічних та організаційних переваг таких господарюючих суб’єктів (насамперед, можливість інтеграції великих розмірів капіталу та обмеження особистої відповідальності учасників корпорації). Однак не слід забувати і про соціально-конфліктну природу корпоративних відносин, а також ризики функціонування корпорацій, пов’язані із відокремленням власності від управління, залежністю від фондового ринку, залишковий принцип задоволення претензій учасників корпорації у випадку її ліквідації тощо. Перелічені та інші фактори за певних умов можуть створювати підґрунтя для можливих зловживань та правопорушень у сфері корпоративних відносин. При цьому, так чи інакше, сфера корпоративних відносин була об’єктом злочинних посягань протягом всього періоду історії її існування.

Так, перші праобрази корпорацій з’явилися ще в період Середньовіччя у вигляді торгових гільдій, морських та гірничих товариств, метою яких було спільне ведення прибуткової діяльності. Тоді ж виникли перші зловживання, пов’язані із використанням корпоративних прав: обман і спекуляція при продажі куксів (назва паю, що засвідчував участь у гірничому товаристві) [1, с. 7]. У XIV–XVI ст. бурхливий розвиток

торгівлі, необхідність створення значного за розмірами капіталу для здійснення торговельних, а потім і промислових починань, таких як морська торгівля з колоніями, видобуток корисних копалин, будівництво залізниць тощо, викликали появу спершу повних та командитних товариств, а згодом акціонерних товариств [1, с. 8–9]. Разом з тим час показав, що неодмінним супутником таких компаній стала спекуляція акціями, а також виникнення фіктивних підприємств, що супроводжувалося обманом акціонерів [2, с. 19]. Окрім до того, як і раніше, так і в наш час, жодна корпорація не застрахована від недбалства та непрофесійності її топ-менеджерів та інших відповідальних осіб, що може мати наслідком банкрутство компанії та завдання збитків її засновникам та вкладникам. Наприклад, наприкінці XIX ст. світ сколихнув грандіозний фінансовий скандал, внаслідок якого постраждали близько 700 тис. вкладників збанкрутілої акціонерної компанії, заснованої французьким підприємцем Фердинандом де Лессепсом для будівництва Панамського каналу. У ході розслідування було встановлено відсутність прямого розкрадання, однак були виявлені численні факти марнотратства, некомпетентності та корупції у вищих ешелонах влади Франції. Стало відомо, що керівництво Панамської компанії підкуповувало французьких чиновників з депутатами, а також журналістів з метою приховання від громадськості інформацію про фінансовий стан компанії та врятувати будівництво каналу. При цьому жоден із безпосередніх винуватців скандалу так і не поніс відповідальності за свої дії. Батько і син Лессепси, Густав Ейфель (архітектор славнозвісної Ейфелевої вежі теж був причетним до афери – В.Д.) та ще двоє посадових осіб корпорації спочатку були засуджені до п'яти років позбавлення волі та грошового штрафу, однак невдовзі суд вищої інстанції скасував вирок [3].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. корпорації вже остаточно набули сучасних організаційно-правових форм та ознак. В цей же час виникла тенденція до монополізації та утворення економічних груп, підставою для чого стали злиття і поглинання корпорацій [1, с. 11; 4]. Це, у свою чергу, зумовило необхідність у розвитку анти-монопольного регулювання та запобіганні порушенням правил добросовісної конкуренції (в т.ч. антиконкурентним узгодженим діям) тощо.

Свого піку злочинність у сфері корпоративних відносин досягла в світі на межі XX–XXI ст. У 1970–80-х рр. поширюється практика недружніх поглинань підприємств, пов'язана з перерозподілом власності та конкурентною боротьбою за активи компаній, особливо тих, що займали монопольне становище на ринку [2, с. 327; 6]. Найпоширенішим методом таких поглинань була купівля контрольного пакету акцій, нерідко із залученням позичкового капіталу. Першопрохідцями у цій сфері були інвестори зі США Карл Айкан, Віктор Познер, Нельсон Пелтц, Роберт М. Басс, Ашер Едельман та ін.. Згодом недружнє поглинання отримало назву рейдерство, яке залежно від того, які методи використовуються (легальні, псевдолегальні чи відверто злочинні), поділяється на “біле”, “сіре” та “чорне”. Однак всіх перевершив американський мільярдер Кеннет Дарт, який у 1992 році викупив близько 4 % зовнішнього боргу Бразилії за 375 млн дол., а в кінцевому результаті за допомогою спекулятивних схем та судових процесів домогся повернення майже вдвічі більшої суми [7]. Такі методи згодом почали використовуватися в схемах корпоративного шантажу з метою отримання надприбутку шляхом спекулятивного перепродажу належних акціонеру акцій за значно завищеною ціною тій самій компанії. Вказана практика отримала назву грінмейл [8].

На відміну від світових процесів становлення та розвитку корпорацій, в Україні ці процеси здійснювалися повільно. Основним гальмівним чинником було те, що в Російській імперії, до складу якої входила і Україна, тривалий період переважали дрібні форми підприємництва (мануфактури, цукроварні, гуральні тощо), що перешкоджало первісному накопиченню капіталу. Лише наприкінці XIX ст. відбувся стрімкий розвиток корпорацій (як правило, акціонерних товариств), нерідко із залученням іноземного капіталу [1, с. 20]. Водночас розвиток корпорацій в дореволюційній Україні тривав недовго, адже з приходом у 1917 р. радянської влади розпочинається націоналізація приватної власності та поступове витіснення приватних форм господарювання.

Нова сторінка у вітчизняній історії корпоративних відносин розпочалася з початком періоду так званої “горбачовської перебудови” у 1985 році, коли поступово стали відроджуватися підприємницькі корпорації. В цілому, у процесі становлення та розвитку сучасного корпоративного сектору вітчизняної економіки можна виділити три етапи: 1) доприватизаційний процес як спонтанна перебудова власності (1987–1991); 2) масове акціонування (корпоратизація) середніх і великих державних підприємств з їх подальшою приватизацією з допомогою приватизаційних паперів (1992–1997); 3) постприватизаційний перерозподіл власності (з 1998), що супроводжувався концентрацією розпорощених між дрібними акціонерам акцій приватизованих АТ, переходом від так званих диких до легальних та псевдолегальних процедурних технологій корпоративного контролю і перерозподілу капіталу.

Упродовж цих періодів Україна пережила складні процеси відтворення різних форм криміногенних проявів у сфері корпоративних відносин, серед яких: поспішне засновництво акціонерних товариств, які згодом ставали банкрутами (так зване грюндерство), зловживання на ринку цінних паперів (насамперед в сфері обігу приватизаційних майнових сертифікатів), “трастова лихоманка” (діяльність шахрайських довірчих товариств), недружнє поглинання підприємств (“біле”, “сіре” та “чорне” рейдерство), грінмейлерські атаки тощо. Нерідко такі криміногенні прояви були наслідком прогалин та недоліків правового регулювання корпоративних відносин.

Відзначимо, що одним із ключових елементів механізму правового регулювання тих чи інших суспільних відносин є кримінально-правове забезпечення охорони таких відносин від суспільно небезпечних посягань. Адже відсутність належної відповідальності за суспільно небезпечні порушення у відповідній сфері зводить нанівець правове регулювання таких відносин в цілому, перетворює регуляторне законодавство на декларації, порушення яких не тягне за собою реальних санкцій.

Під кримінально-правовим забезпеченням охорони суспільних відносин у науці розуміють сукупність призначених для здійснення кримінально-правової охорони кримінально-правових норм, що наділені властивістю впливати на учасників тих чи інших правовідносин шляхом встановлення, що є злочинним (незлочинним) та яке покарання передбачене за той чи інший злочин [9; 10]. У цьому аспекті важливо розглянути історичний чинник, який визначає соціальну обумовленість криміналізації тих чи інших суспільно небезпечних діянь, охоплює попередні норми кримінального законодавства та розглядає їх на рівні історичного зрізу.

З огляду на вказане у пропонованій статті ставиться за мету дослідити особливості кримінально-правового забезпечення охорони корпоративних відносин в Україні в історичному розрізі, зокрема: 1) виділити основні етапи формування кримінально-правового забезпечення охорони корпоративних відносин; 2) визначити та охарактеризувати особливості кожного з етапів; 3) з'ясувати сучасний стан та недоліки кримінально-правового забезпечення охорони корпоративних відносин в Україні.

Враховуючи особливості зародження та розвитку корпоративного сектору економіки в новітній історії України, пропонуємо виділити такі три етапи формування сучасного кримінального законодавства в аспекті протидії криміногенним процесам у сфері корпоративних відносин:

1) період “радянської перебудови” (1985–1991 роки): кооперативний рух, закладення підґрунтя для формування корпоративних відносин в державі, виникнення тенденцій до тінізації економічних відносин, появи нових видів суспільно небезпечних діянь у сфері економіки та пов'язані з цим недоліки кримінально-правової протидії криміногенним проявам;

2) пострадянський перехідний період (1991–2001 роки, до прийняття Кримінального кодексу України): закладення основ кримінально-правового забезпечення протидії новим видам, способам та технологіям злочинних проявів (у тому числі у сфері корпоративних відносин), які виникли як результат соціально-конфліктної природи корисливо-накопичувальної моделі сучасних суспільних відносин;

3) сучасний період (2001 – наш час): формування та удосконалення механізмів кримінально-правової охорони корпоративних відносин від злочинних посягань, пошук нових, інколи помилкових підходів до вирішення цих проблем (таких як безпідставна декриміналізація суспільно небезпечних діянь під виглядом гуманізації

кримінальної відповідальності та механічного залучення норм міжнародного права, впровадження зарубіжних правових інститутів у вітчизняному кримінальному законодавстві тощо).

Кожен із перелічених етапів слід проаналізувати детально.

Протягом першого періоду – *періоду “радянської перебудови”* (1985–1991 роки) – ще не існувало корпоративних відносин в їх класичному розумінні, адже не було й корпорацій, а виникли лише їх праобразу – кооперативи. Однак саме кооперативний рух дав поштовх для поступового відродження корпоративних форм господарювання та корпоративних відносин як таких, а також став першим етапом накопичення приватних капіталів тіньового походження [11, с. 172–173]. У той же час зміни до КК УРСР 1960 року, які вносилися в цей період, лише формально були спрямовані проти зловживань “підприємливих” діячів кооперативного руху та тіньової економіки. На практиці жертвою “заходів щодо посилення боротьби з одержанням нетрудових доходів” (відповідно до однойменної постанови Ради Міністрів СРСР від 15 травня 1986 року) насамперед став неформальний сектор тіньової економіки [12, с. 102]. Зокрема, Законом України “Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР” від 27 червня 1986 року [13] були криміналізовані такі діяння, як ухилення від подання декларації про доходи (ст. 148-1), дрібна спекуляція (ч. 4 ст. 154), а також таке “надзвичайно” суспільно небезпечне діяння, як скуповування в державних або кооперативних магазинах хліба та інших харчових продуктів для згодовування худобі і птиці (ст. 154-1). Крім цього, було посилено відповідальність за заняття забороненими видами індивідуальної трудової діяльності – кустарно-ремісничим промислом або іншою індивідуальною трудовою діяльністю, щодо яких існувала спеціальна заборона (ст. 148), заняття приватнопідприємницькою діяльністю (ст. 150), комерційне посередництво (ст. 151) тощо. Як правило, до відповідальності за цими статтями притягували пересічних колгоспників та городян, які мали власні домашні господарства і вирощували фрукти й овочі на продаж, а також вуличних торговців та дрібних ремісників, які надавали різні послуги чи збували власноруч виготовлені предмети господарського вжитку, одяг і взуття тощо.

Прийняті у період 1987–1989 років законодавчі акти про кооперацію та підприємництво суттєво не вплинули на зміни в кримінальному законодавстві. Навпаки, в цей період протидія злочинним проявам у сфері економіки здебільшого здійснювалася шляхом: а) внесення змін до тих статей КК, які передбачали відповідальність за злочини у сфері торгівлі (спекуляція – ст. 154, порушення правил торгівлі, у т.ч. торгівля з-під прилавка – ст. 155-3, порушення правил торгівлі спиртними напоями – ст. 156-1) [14; 15; 16]; б) встановлення кримінальної відповідальності за порушення порядку користування картками споживача на право придбання товарів – ст. 193-1 [17]; в) встановлення кримінальної відповідальності за штучне підвищення і підтримання високих цін на товари народного споживання та послуги населенню (ст. 155-5), незаконну торгівельну діяльність (ст. 155-6) [16].

При цьому радянському кримінальному законодавству так і не були відомі такі злочини, як фіктивне підприємництво, шахрайство з фінансовими ресурсами, приховування банкрутства, фіктивне банкрутство, доведення до банкрутства тощо. Натомість мала місце криміналізаційна надмірність, тобто перенасиченість законодавства кримінально-правовими заборонами, необхідність у яких вже відпала або навіть не існувала зовсім [18, с. 57]. Така криміналізаційна надмірність призвела до відволікання держави від боротьби з реальною злочинністю та підпільним сектором тіньової економіки [19], стала фактором криминогенності самого кримінального законодавства [20], що в комплексі з іншими факторами справило детермінуючий вплив на подальший розвиток криминогенних процесів вже у сфері корпоративних відносин (так звана “трастова лихоманка”, грюндерство, шахрайство фінансових пірамід тощо).

Пострадянський перехідний період в історії кримінального законодавства України (1991–2001 роки) пов’язаний із початком формування сучасної вітчизняної правової системи. До моменту набуття чинності КК України 2001 року залишався чинним КК УРСР 1960 року, який був прийнятий в умовах кардинально протилежної економічної політики, а тому до нього регулярно вносилися зміни у напрямі запобігання новим, раніше невідомим злочинам у сфері економіки. Враховуючи те, що

корпоративні відносини в цей період перебували на стадії становлення, кримінальне законодавство безпосередньо не передбачало відповідальності за злочини у цій сфері. Однак зачатки кримінально-правової охорони сфери корпоративних відносин вбачаються в нормах КК, які передбачали відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності.

Варто відзначити, що кримінальне законодавство цього періоду нерідко вступало в дисонанс із економічним перетвореннями в країні. Так, кримінальна відповідальність за заняття приватнопідприємницькою діяльністю та комерційне посередництво (ст.ст. 150 та 151 КК УРСР 1960 р.) була остаточно скасована лише на підставі Закону від 7 липня 1992 року [21]. Хоча, як ми уже відзначали, основні засади функціонування кооперативів, приватних підприємств, а згодом і господарських товариств були закладені ще в період так званої “перебудови” в СРСР. При цьому ухилення від сплати податків як злочинне діяння вперше з’явилося у Кримінальному кодексі лише після прийняття Закону від 26 січня 1993 року [22]. Також слід відзначити, що у перші роки незалежності нашої держави відсутність у кримінальному законодавстві відповідальності за фіктивне підприємництво, фіктивне банкрутство та інші суміжні діяння призвело до поширення практики грюндерства, шахрайств довірчих товариств (трастів) та інвестиційних фондів тощо.

Важливі зрушення у напрямі протидії новим суспільно небезпечним діянням економічної спрямованості відбулися внаслідок прийняття Закону від 28 січня 1994 року [23], який за задумом законодавця був спрямований на посилення кримінально-правової охорони економічних відносин в умовах становлення ринкової економіки. Зокрема КК було доповнено низкою нових норм: порушення порядку заняття підприємницькою діяльністю (ст. 148-3), фіктивне підприємництво (ст. 148-4), шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 148-5), незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю (ст. 148-6), розголошення комерційної таємниці (ст. 148-7), зговір про фіксування цін (ст. 155-7) тощо. Крім того, в сучасному кримінальному законодавстві України вперше з’явилися норми, спрямовані на протидію суспільно небезпечним діянням у сфері банкрутства: приховування банкрутства (ст. 156-2) та фіктивне банкрутство (ст. 156-3). Цей комплекс норм у 1999 році був доповнений ст. 156-4 КК (доведення до банкрутства) [24]. Аналіз підстав криміналізації цих діянь дозволяє простежити їх чіткий зв’язок з криміногенними процесами у сфері корпоративних відносин. Так, в літературі слушно відзначають, що з тих часів, коли людство винайшло таку форму ведення господарської діяльності та такого суб’єкта права, як юридична особа (підприємство, корпорація і т.д.), шахраї дуже швидко навчилися використовувати банкрутство корпорації, що їм підконтрольна, замість особистого банкрутства, звільняючись від сплати боргів порядним людям, але вже на повних “законних підставах” [25]. Саме такі схеми на початку 90-х років часто використовувалися новоствореними трастами, інвестиційними фондами та акціонерними товариствами з метою ухилитися від виплати дивідендів своїм вкладникам, акціонерам чи учасникам.

Відповідно до згаданого вище Закону від 28 січня 1994 року в КК також вперше з’явилася стаття, спрямована на захист ринку цінних паперів від злочинних посягань – порушення порядку випуску (емісії) цінних паперів (ст. 148-8). При цьому слід відзначити, що предметом цього злочину виступають у тому числі корпоративні цінні папери (акції, облігації та інші цінні папери, які відповідно до законодавства мають право випускати корпорації). З огляду на предмет нашого дослідження, соціальну обумовленість криміналізації порушення порядку випуску (емісії) цінних паперів ми розглядаємо крізь призму чинників, які вже були виділені в літературі іншими авторами [26; 27; 28]: 1) соціально-економічний – необхідність існування цієї норми КК для зміцнення та розвитку фондового ринку, охорони інвестиційної діяльності суб’єктів господарювання з огляду на утворення великого прошарку акціонерів, а також підприємств, які були утворені внаслідок приватизації й корпоратизації; 2) кримінологічний – підвищена суспільна небезпечність діяння, яке посягає на встановлений порядок реєстрації суб’єктами господарювання емісії цінних паперів і, таким чином, заподіює шкоду інвесторам, корпораціям, а також державі, яка позбавляється можливості здійснювати ефективне регулювання на

фондовому ринку; 3) нормативний – обумовленість кримінально-правової заборони наявністю сукупності інших норм, що регулюють відносини у сфері господарської діяльності, а також тих, що передбачають відповідальність за порушення приписів, закріплених у регулятивних нормах корпоративного законодавства та законодавства про цінні папери та фондовий ринок.

В пострадянський перехідний період формування кримінального законодавства також було криміналізовано протидію законній підприємницькій діяльності (ст. 155-8) [29], що важливо з огляду на необхідність запобігання суспільно небезпечним посяганням на свободу здійснення господарської діяльності, недобросовісній конкуренції та монополізації ринку. Ця стаття не випадково з'явилася в КК саме в другій половині 90-х рр., адже в цей період в Україні поступово набуває поширення практика недружнього поглинання підприємств (рейдерство). Рейдерські схеми нерідко містять ознаки протидії законній підприємницькій діяльності. Як слушно відзначає Л.М. Скорра, “внесення до КК вказаної статті свідчило про визнання на законодавчому рівні факту наявності у структурі економічної злочинності, поряд із злочинами, що вчиняються суб'єктами господарської діяльності і підривають її “з середини”, також кримінально караних посягань, які полягають у “зовнішньому” негативному впливі на процес господарювання, що є не менш небезпечним та загрозливим для нормальної життєдіяльності економічної системи країни” [30].

У зв'язку з прийняттям та набуттям чинності КК України 2001 року, розпочався *сучасний період* розвитку кримінально-правового забезпечення охорони корпоративних відносин. Первинна редакція нового КК в рамках удосконалення кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності (розділ VII КК) суттєво розширила коло корпоративних відносин, поставлених під кримінально-правову охорону. Так, кримінально караними стали злочинні діяння, що вчиняються у процесі роздержавлення, приватизації та корпоратизації майна (статті 233, 234, 235). Відносини, пов'язані з обігом корпоративних цінних паперів, були поставлені під охорону не однієї норми, а комплексу норм (ч. 2 ст. 202, статті 223, 224). Перелік злочинів у сфері банкрутства було розширено шляхом криміналізації незаконних дій у разі банкрутства (ст. 221).

В узагальненому вигляді норми КК, які стосуються предмета нашого дослідження та були чинні на момент його прийняття, можна систематизувати таким чином: 1) *злочини, що вчиняються у процесі приватизації та корпоратизації майна*: незаконна приватизація державного, комунального майна (ст. 233); незаконні дії щодо приватизаційних паперів (ст. 234), недотримання особою обов'язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна або підприємств та їх подальшого використання (ст. 235); 2) *злочини, пов'язані з обігом корпоративних цінних паперів*: здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів без спеціального дозволу (ліцензії) (ч. 2 ст. 202), порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів (ст. 223), виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224); 3) *злочини, пов'язані із залученням інвесторів до діяльності корпорацій та подальшим привласненням їх коштів*: шахрайство (ст. 190 КК); фіктивне підприємництво (ст. 205), фіктивне банкрутство (ст. 218), доведення до банкрутства (ст. 219), приховування стійкої фінансової неплатоспроможності (ст. 220), незаконні дії у разі банкрутства (ст. 221), шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222); 4) *злочини, пов'язані з протиправними посяганнями на корпоративні права, майно, кошти та активи підприємств корпоративного типу*: розбій (ст. 187), вимагання (ст. 189), шахрайство (ст. 190), протидія законній господарській діяльності (ст. 206), бандитизм (ст. 257), самоправство (ст. 356) тощо.

Цей перелік не є вичерпним з огляду на об'єктно-технологічні особливості вчинення злочинів у сфері корпоративних відносин. Однак запропонована нами систематизація відображає стан кримінально-правової охорони цієї сфери на момент прийняття нового КК України, а також комплексний підхід розробників проекту кодексу до вирішення проблеми протидії новим викликам злочинності у сфері економіки включно зі сферою корпоративних відносин.

З моменту набуття чинності новим КК і до сьогодні до нього неодноразово вносилися зміни, які суттєво вплинули на сучасний стан кримінально-правової

охорони корпоративних відносин. Зокрема було запроваджено кримінальну відповідальність за маніпулювання на фондовому ринку (ст. 222-1), незаконне використання інсайдерської інформації (ст. 232-1), приховування інформації про діяльність емітента (ст. 232-2). Поява цих норм у кримінальному законодавстві була зумовлена необхідністю: 1) запобігання зловживанням при купівлі або продажу акцій; 2) запобігання нанесенню шкоди учасникам фондового ринку шляхом: а) маніпуляцій з інформацією про емітентів та їх цінні папери; б) перешкоджання в отриманні інформації або спотворенні інформації, яку відповідно до законодавства має право отримати інвестор (в тому числі акціонер); 3) імплементації у вітчизняне законодавство вимог Конвенції Ради Європи “Про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму” (Варшавська конвенція) від 16 травня 2005 року, відповідно до якої незаконні дії з інсайдерською інформацією та маніпулювання на ринку цінних паперів повинні визнаватись злочинами за кримінальним законодавством держав, а також бути предикатними до відмивання коштів [31; 32; 33 та ін.].

Однак при цьому законодавець допустив суттєву помилку, внаслідок якої було створено зайву конкуренцію кримінально-правових норм (статтями 222-1 та 232-1 КК). Справа в тому, що диспозиція ст. 222-1 КК має бланкетний характер і вказує, що ознаки маніпулювання на фондовій біржі встановлюються відповідно до закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів. При цьому п. 2 ч. 2 ст. 10-1 Закону України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” одним із видів маніпулювання на фондовому ринку фактично визнається незаконне використання інсайдерської інформації (так само, як і шахрайство, відповідальність за яке передбачено статтями 190 та 222 КК). Тому, якщо із запровадженням кримінальної відповідальності за вказані суспільно небезпечні діяння в цілому можна погодитися, то підхід законодавця до вирішення цих питань є занадто поверховим та свідчить про імплементацію норм міжнародного права шляхом їх механічного відтворення у національному законодавстві, що, на превеликий жаль, стало негативною тенденцією останнього періоду законотворення.

Законом від 25 грудня 2008 року [34] було змінено редакцію статті 223 КК, яка в результаті отримала назву “Розміщення цінних паперів без реєстрації випуску” і встановила відповідальність за розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску як при відкритій, так і при закритій формі (ч. 1 ст. 223 КК в її первинній редакції була передбачена відповідальність лише за випуск (емісію) цінних паперів у формі їх відкритого розміщення). При цьому коло злочинів, що раніше підпадали під цю статтю, було зменшено шляхом виділення їх в окремі склади: ст. 223-1 (підроблення документів, що подаються для реєстрації випуску цінних паперів), ст. 223-2 (порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів) [32]. Як свідчать дані Державної судової адміністрації України, упродовж 2009–2014 рр. за злочини, передбачені статтями 223-1, 223-2, 232-1, 232-2 КК України, судами України не було засуджено жодної особи. Парадокс полягає в тому, що передбачена цими нормами протиправна поведінка є поширеною у сучасній господарській практиці і це, зокрема, підтверджується річними звітами НКЦПФР (підрозділ 1.2 нашого дослідження). Однак неналежна взаємодія контролюючих та правоохоронних органів у питаннях виявлення та документування вказаних злочинів, а також відсутність якісної криміналістичної методики їх розслідування призвели до декларативного характеру названих норм, які в підсумку лише поповнили когорту так званих “мертвих” кримінально-правових заборон [33].

15 листопада 2011 року Верховна Рада України окремим спеціальним законом [35] внесла зміни до КК щодо гуманізації кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності, в результаті чого з тексту КК було виключено 16 статей, у тому числі: порушення порядку зайняття господарською або банківською діяльністю (ст. 202), фіктивне банкрутство (ст. 218), приховування стійкої неплатоспроможності (ст. 220), незаконні дії у разі банкрутства (ст. 221), розміщення цінних паперів без реєстрації їх випуску (ст. 223), незаконні дії щодо приватизаційних цінних паперів (ст. 234), недотримання особою обов'язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна або підприємств та їх подальшого використання

(ст. 235). Ю.А. Пономаренко зауважує, що востаннє така значна декриміналізація відбулася внаслідок прийняття Закону від 7 липня 1992 року, яким було скасовано злочинність одразу 18 діянь (переважно у сфері господарської діяльності). Однак тоді такі зміни були викликані кардинальними змінами суспільно-політичної та економічної систем, що й призвело до втрати суспільної небезпечності цих діянь [36, с. 5]. У контексті предмета нашого дослідження навряд чи можна погодитися із повною декриміналізацією діянь, передбачених статтями 202, 218, 220, 221, 223 та 235 КК, шляхом механічного переведення передбачених ними діянь у статус адміністративних проступків, коли автори декриміналізації навіть не розглядали питання: втратили ці діяння суспільну небезпеку або чи змінився ступінь їх суспільної небезпеки [37, с. 408].

Крім того, за вчинення переважної більшості решти злочинів, відповідальність за які передбачена розділом VII Особливої частини КК, замість покарання у вигляді позбавлення волі або обмеження волі законодавець запровадив штраф як єдиний та безальтернативний вид покарання. В результаті штраф на рівні з позбавленням волі став виконувати роль критерію диференціації злочинів за ступенем тяжкості (відповідні зміни були внесені до ст. 12 КК). У зв'язку з цим, ми повністю підтримуємо твердження Головного науково-експертного управління Апарату ВРУ [38] про те, що такий підхід є абсолютно хибним, а законодавчо визначена нижня та верхня межа штрафу апріорі не здатна бути універсальним мірилом ступеню тяжкості злочину (принаймні, некорисливого) та бути тим юридичним стандартом, що є співрозмірним еквівалентом певного строку позбавлення волі. За такого підходу відповідні зміни мали б бути внесені також до ст. 51 КК, яка досі передбачає перелік покарань від найм'якшого (штрафу) до найсуворішого (позбавлення волі). Однак розробники Закону таких змін не запропонували.

Окремої уваги заслуговує надзвичайно дискусійна проблема запровадження інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (розділ XIV-І КК, який з'явився у зв'язку із прийняттям Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)" від 23 травня 2013 року № 314-VII [39]).

Не вдаючись до дискусії щодо співвідношення заходів кримінально-правового впливу, заходів кримінально-правового характеру та кримінальної відповідальності (це виходить за межі предмета нашого дослідження), відзначимо, що, на наше глибоке переконання, будь-який кримінально-правовий вплив на корпорації є додатковим фактором криміногенних ризиків, пов'язаних з їх діяльністю (у тому числі шляхом протиправного тиску на бізнес-структури з боку корумпованих правоохоронців, суддів, посадових осіб інших державних структур, задіяних у рейдерських схемах чи схемах корпоративного шантажу тощо). Більш детальні зауваження з цього приводу викладені нами у окремих публікаціях [40; 41].

Пізніше так званім "антирейдерським" законом від 10 жовтня 2013 року [42] КК було доповнено статтею 205-1 (підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців) та статтею 206-2 (протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації). Однак з огляду на те, що рейдерські захоплення в Україні нерідко відбуваються на підставі певного рішення суду, дії рейдерів на момент захоплення трактуються як правомірні, оскільки попередньо легалізовані судом. Тому поява статті 206-2 КК України не має реального впливу на захист від злочинних дій відносно бізнесу. Запроваджена до Кримінального кодексу стаття 205-1, теж не є дієвим способом протидії рейдерству, оскільки кримінальна відповідальність за підробку документів і раніше була передбачена кодексом (статті 358 та 366 КК), однак це майже ніколи не стримувало рейдерів.

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що сучасний стан кримінально-правової охорони корпоративних відносин від злочинних посягань залишається далеким від досконалості. Так, первинна редакція КК 2001 року передбачила цілий комплекс норм, які так чи інакше були спрямовані на протидію зростанню криміногенного потенціалу економічної сфери (у т.ч. сфери корпоративних відносин). Частина

цих норм була перенесена зі старого кодексу, інші з'явилися в результаті ґрунтовної роботи юристів (науковців та практиків), що працювали над розробкою проекту нового кодексу, у відповідь на виклики сучасної злочинності.

Звісно, подальше ускладнення корпоративних відносин та законодавства, що їх регулює, зумовило необхідність удосконалення наявних механізмів протидії криміногенним процесам у вказаній сфері. Однак більшість змін до КК, які вносилися в останній період, на наше глибоке переконання, позбавлені достатнього обґрунтування. Нові норми, які з'являються в кримінальному законодавстві впродовж останніх років, або мають декларативний характер (не застосовуються на практиці), або створюють зайву конкуренцію з іншими нормами КК. Якщо ж із запровадженням кримінальної відповідальності за окремі суспільно небезпечні діяння (ст. 222-1, 232-1, 232-2 КК) в цілому можна погодитися, то підхід законодавця до вирішення цих питань є занадто поверховим та свідчить про імплементацію норм міжнародного права шляхом їх механічного відтворення у національному законодавстві, що, на превеликий жаль, стало негативною тенденцією останнього періоду законотворення.

Натомість декриміналізація низки суспільно небезпечних діянь (статті 202, 218, 220, 221, 223, 235 КК) та переведення їх у статус адміністративних проступків аж ніяк не було викликано втратою ними таких ознак, як суспільна небезпечність та масоподібний характер. Вказані діяння і надалі провокують відтворення криміногенного потенціалу сфери корпоративних відносин.

Усі ці проблеми потребують більш поглибленого й детального аналізу з метою пошуку та визначення конкретних та ефективних напрямів протидії сучасним криміногенним процесам у сфері корпоративних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Спасибо-Фатеева І.* Корпоративне управління / Спасибо-Фатеева І., Кібенко О., Борисова В.; за ред проф. І. Спасибо-Фатеевої. Х.: Право, 2007. 500 с.
2. *Кібенко Е.Р.* Корпоративное право Украины / Кібенко Е.Р. Х.: Эспада, 2001. 288 с.
3. Why de Lesseps failed to build the Panama Canal URL: <http://www.ak190x.de/Bauwerke/panamaen.htm> (дата звернення: 17.02.2018).
4. *Michael Brent.* Oil Monopolies in the Late 1800s. URL: http://www.ehow.com/info_8409174_oil-monopolies-late-1800s.html (дата звернення: 12.02.2018).
5. Корпоративне право України: підручник / В.В. Луць, В. А. Васильєва, О.Р. Кібенко, І.В. Спасибо-Фатеевої та ін.; за заг. ред.. В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2010. 384 с.
6. *Robin Trehan.* The History of Leverage Buyout. URL: http://www.4hoteliers.com/4hots_fshw.php?mwi=1757 (дата звернення: 30.01.2018).
7. Как инвестор Дарт зарабатывает на гринмейле. URL: <http://www.buffett.ru/actions/index.php?article=3377> (дата звернення: 12.02.2018).
8. *Blask's Law Dictionary*, Seventh edition, St. Paul, Minn. 1999. PP. 709.
9. *Митрофанов І.І.* До розуміння формулювання “кримінально-правове забезпечення охорони професійної діяльності журналіста”. Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали VII Всеукр. науково-практичної конференції (19 жовтня 2016 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. 634 с. С. 398–403.
10. *Орлеан А.М.* Кримінально-правове забезпечення в Україні охорони людини від експлуатації. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2014. 456 с.
11. *Попович В.М.* Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки / В.М. Попович. Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. 524 с.
12. *Щавінський В.Р.* Кримінальна відповідальність за незаконну емісію недержавних цінних паперів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 189 с.
13. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 27.06.1986 № 2444-XI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2444-11> (дата звернення 27.02.2018).
14. Про внесення змін і доповнень до Кодексу Української РСР про адміністративні правопорушення і Кримінального кодексу Української РСР: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 27.04.1989 № 7445-XI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7445-11> (дата звернення: 20.02.2018).
15. Про посилення відповідальності за порушення правил торгівлі та спекуляцію: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 07.03.1990 № 8918-XI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/8918-11> (дата звернення: 10.03.2018).
16. Про захист споживчого ринку в Українській РСР: Закон УРСР від 25.06.1991. № 1255-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 40. Ст. 527.
17. Про відповідальність за порушення порядку користування картками споживача на право придбання товарів та іншими офіційними документами. Указ Президії Верховної Ради УРСР від 26.12.1990 № 597а-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/597%D0%B0-12> (дата звернення: 10.03.2018).

18. *Балобанова Д.О.* Теорія криміналізації: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право”. Одеса, 2007. 200 с.
19. *Попович В.М.* Понятійний апарат як засіб відображення міждисциплінарного характеру тіньової економіки. Вісник АПрН України. Харків, 2002. № 1. С. 142–153
20. *Вечерова Є.М.* Криміногенність кримінального закону як наслідок необґрунтованої криміналізації діянь: окремі проблемні аспекти питання. Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 2. С. 288–290.
21. Про внесення доповнень і змін до Кримінального кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу Української РСР і Кодексу Української РСР про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.07.1992 № 2547-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 39. Ст. 570.
22. Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України: Закон України від 26.01.1993. № 2936-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 12. Ст. 98.
23. Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України та Кодексу України про адміністративні правопорушення: Закон України від 28.01.1994 № 3888-XIIю Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 19. Ст. 111.
24. Про внесення змін до Закону України “Про банкрутство”: Закон України №784-XIV від 30.06.1999. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1999. № 42–43. Ст. 378.
25. *Іванов Г.П., Кашин В.А., Семенихин А.И.* Банкрутство. Стратегия и тактика выживания. Часть 1: Как избежать банкротства. М.: Междунар. ин-т ранних исследований, 1993. 239 с
26. *Кашкаров О.О.* Историчний розвиток кримінально-правової охорони цінних паперів. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: зб. наук. праць. Х.: Вид-во НУВС, 2004. С. 136–138.
27. *Кравець Л.К.* Незаконна емісія та обіг цінних паперів в Україні – підстави та передумови криміналізації. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2011. Спец. вип. № 5. С. 134–141.
28. *Щавінський В.* Підстави кримінально-правової заборони незаконної емісії недержавних цінних паперів. Право України. 2003. № 10. С. 64–67.
29. Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів України: Закон України від 20.11.1996 № 530/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1997. № 4. Ст. 21.
30. *Скора Л.М.* Кримінально-правова характеристика протидії законній господарській діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2012. 20 с.
31. *Кашкаров О.О.* Проблеми визначення об’єкту та предмету злочинів, які передбачені кримінально-правовими новелами в сфері обігу цінних паперів. Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Юридические науки. Том 22(61). № 1. 2009. С. 223–228.
32. *Кравець Л.К.* Історія формування кримінально-правового забезпечення інвестиційної безпеки фондового ринку на території України. Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2013. № 6-3. С. 85–87.
33. *Дудоров О.* Використання інсайдерської інформації: аналіз законодавчих новел. Юридичний вісник України. 2009. № 7, 8. URL: http://yuricom.com/ua/yuridichniy_visnyk_ukrainy/overview/?id=3789 (дата звернення: 10.03.2018).
34. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за порушення на ринку цінних паперів: Закон України від 25.12.2008 № 801-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2009. № 23. Ст. 278.
35. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2012. № 25. Ст. 263.
36. *Пономаренко Ю.А.* Штраф як вид покарання у кримінальному праві України (за результатами реформи 2011 р.). Х.: Право, 2012. 80 с.
37. *Попович В.М.* Гуманізація кримінального законодавства України: проблеми, виклики та загрози. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 56. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. С. 405–410.
38. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату ВРУ на проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності), реєстр. № 9221 від 27.09.2011. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=41271 (дата звернення: 10.03.2018).
39. Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб): Закон України від 23.05.2013 № 314-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 12. Ст. 183.
40. *Дацюк В.Б.* Реанимация идей уголовной ответственности юридических лиц в Украине: шаг вперед или путь в никуда? Междунар. научн. практ. журнал “Legea ‘i viaa” (“Закон и жизнь”). Кишинев, 2013. № 11/4 (263). С. 15–19.
41. *Datsiuk V.* Critical approaches to the problem of corporate criminal responsibility in the USA / Vitalii Datsiuk // Criminal Law Review. The scientific publication. Transnational Law Conference. (Part I). Kharkiv, 2013. P. 7–9.
42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 10.10.2013 № 642-VII Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 22. Ст. 773.

REFERENCES

1. *Spasybo-Fatieieva, I., Kibenko, O., Borysova, V.*, 2007, Korporatyvne upravlinnia. “Corporate Governance”/ editor I. Spasybo-Fatieieva. Kh.: Pravo, 500 p. [in Ukrainian].
2. *Kybenko, E.R.*, 2001, Korporatyvnoe pravo Ukrainy. “Corporative Law of Ukraine”. Kh.: Espada. 288 p. [in Ukrainian].
3. Why de Lesseps failed to build the Panama Canal. The Panama Canal 1880–1914. URL: <http://www.ak190x.de/Bauwerke/panamaen.htm> (Date of Application: 17.02.2018) [in English].
4. *Michael Brent*. Oil Monopolies in the Late 1800s. URL: http://www.ehow.com/info_8409174_oil-monopolies-late-1800s.html (Date of Application: 12.02.2018) [in English].
5. *Luts, V.V., Vasyliieva, V.A., Kibenko, O.R.* and others, 2010, Korporatyvne pravo Ukrainy: pidruchnyk. “Corporate Law of Ukraine”: textbook / editor V.V. Luts. K.: Yurinkom Inter. 384 p. [in Ukrainian].
6. *Robin Trehan*. The History of Leverage Buyout. URL: http://www.4hoteliers.com/4hots_fshw.php?mwi=1757 (Date of Application: 30.01.2018) [in English].
7. Kak investor Dart zarabatyvaet na hrynye. “What Way an Investor Darts Earns on GreenMale”. URL: <http://www.buffett.ru/actions/index.php?article=3377> (Date of Application: 12.02.2018) [in Russian].
8. Blanks Law Dictionary, Seventh edition, St. Paul, Minn. 1999. 709 p. (Date of Application: 12.02.2018) [in English].
9. *Mytrofanov, I.I.*, 2016, Do rozuminnia formulivannia “kryminalno-pravove zabezpechennia okhorony profesiinoi diialnosti zhurnalista”. “About Understanding of the Wording “Criminal Law Protection of Professional Journalist Activity” / Crime Prevention: Theory and Practice: materials of VII All-Ukr. Scientific and Practical Conference (October 19, 2016). K.: National Academy of Public Prosecutor of Ukraine, 2016. 634 p., 398–403 [in Ukrainian].
10. *Orlean, A.M.*, 2014, Kryminalno-pravove zabezpechennia v Ukraini okhorony liudyny vid ekspluatatsii. Kamianets-Podilskyi: Buinytskyi O.A. 456 p. [in Ukrainian].
11. *Popovych, V.M.*, 2001, Ekonomiko-kryminolohichna teoriia detinizatsii ekonomiky. “Economic and Criminological Theory of the Shadowization of Economics”. Irpin: Akademiia derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy. 524 p. [in Ukrainian].
12. *Shchavynskyi, V.R.*, 2004, Kryminalna vidpovidalnist za nezakonnu emisiu nederzhavnykh tsinnykh papieriv. “Criminal Liability for Illegal Issuance of Non-Government Securities”: thesis. ... Candidate of Law: 12.00.08. 189 p. [in Ukrainian].
13. About introduction of changes and additions to some legislative acts of the Ukrainian SSR: Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR dated June 27, 1986 No 2444-XI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2444-11> (Date of Application: 27.02.2018) [in Ukrainian].
14. About introduction of changes and additions to the Code of the Ukrainian SSR on administrative violations and the Criminal Code of the Ukrainian SSR: Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR dated 27.04.1989 No 7445-XI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/7445-11> (Date of Application: 20.02.2018) [in Ukrainian].
15. About strengthening of liability for violation of the rules of trade and speculation: Decree of the Presidium of the Supreme Council of the Ukrainian SSR dated March 7, 1990, No 8918-XI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/8918-11> (Date of Application: 10.03.2018) [in Ukrainian].
16. About protection of the consumer market in the Ukrainian SSR: Bill of the USSR dated 25.06.1991. No 1255-XII. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1991. No 40. Art. 527 [in Ukrainian].
17. About liability for violation of the order of using consumer cards for the right to purchase goods and other official documents: Decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR dated 26.12.1990 No 597a-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/597%D0%B0-12> (Date of Application: 10.03.2018) [in Ukrainian].
18. *Balabanova, D.O.*, 2007, Teoriia kryminalizatsii. “Theory of Criminalization”: thesis ... Candidate of Law: 12.00.08. Odesa. 200 p. [in Ukrainian].
19. *Popovych, V.M.*, 2002, Poniatiinyi aparat yak zasib vidobrazhennia mizhdystyplinarnoho kharakteru tinovoi ekonomiky. “Conceptual Apparatus as Means of Reflecting the Interdisciplinary Nature of the Shadow Economy”. Herald APn Ukraine 1, 142–153 [in Ukrainian].
20. *Vecherova, Y.M.*, 2013, Kryminohennist kryminalnogo zakonu yak naslidok neobgruntovanoi kryminalizatsii diian: okremi problemni aspekty pytannia. “Criminogenicity of the Criminal Law as a Result of Unreasonable Criminalization of Deeds: Some Problematic Aspects of the Issue”. Comparative and Analytical Right 2, 288–290 [in Ukrainian].
21. About Introdacement of Additions and Amendments to the Criminal Code of Ukraine, the Code of Criminal Procedure of the Ukrainian SSR and the Code of the Ukrainian SSR on Administrative Violations: Bill of Ukraine dated 07.07.1992 No 2547-XII. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (BPD). 1992. No 39. Art. 570 [in Ukrainian].
22. “About Amendments and Additions to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine”: Bill of Ukraine dated January 26, 1993. No 2936-XII. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1993. No 12. Art. 98 [in Ukrainian].
23. About Amendments and Additions to the Criminal Code, the Criminal Procedure Code of Ukraine and the Code of Ukraine on Administrative Offenses”: Bill of Ukraine dated January 28, 1994. No 3888-XII. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1994. No 19. Art. 111 [in Ukrainian].
24. “About Amendments to the Bill of Ukraine “On Bankruptcy”: Bill of Ukraine No 784-XIV dated June 30, 1999. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1999. No 42–43. Art. 378 [in Ukrainian].
25. *Ivanov, G.P., Kashin, V.A., Semenikhin, A.I.*, 1993, Bankrotstvo. Strategiya i taktika vyzhivaniya. Chast 1: Kak izbezhat bankrotstva. “Bankruptcy. Strategy and Tactics of Survival”. Part 1: How to Avoid Bankruptcy. M.: International Institute of Early Research. 239 p. [in Ukrainian].
26. *Kashkarov, O.O.*, 2004, Istorychnyi rozvytok kryminalno-pravovoi okhorony tsinnykh papieriv. “Historical Development of Criminal Law Protection of Securities”. Current Issues of Modern Science in Researches of Young Scientists: coll. of studies. Kh., 136–138 [in Ukrainian].

27. *Kravets, L.K.*, 2011, Nezakonna emisiia ta obih tsinnykh paperiv v Ukraini – pidstavy ta peredumovy kryminalizatsii. “Illegal Issuance and Accounting of Securities in Ukraine: Grounds and Preconditions of Criminalization”. Herald LDUVS after E.O. Didorenka 5, 134–141 [in Ukrainian].
28. *Shchavinskyi, V.*, 2003, Pidstavy kryminalno-pravovoi zaborony nezakonnoi emisii nederzhavnykh tsinnykh paperiv. Grounds for a Criminal Prohibition of Illegal Issuance of Non-Government Securities”. Pravo Ukrainy 10, 64–67[in Ukrainian].
29. About Amendments and Additions to the Criminal Code and the Criminal Processual Code of Ukraine: Bill of Ukraine dated 20.11.1996 No 530/96-VR. Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 1997. No 4. Art. 21 [in Ukrainian].
30. *Skora, L.M.*, 2012, Kryminalno-pravova kharakterystyka protydii zakonnoi hospodarskii diialnosti. “Criminal-Legal Characteristic of Counteraction to Legitimate Economic Activity”: abstract of thesis ... Candidate of Law : 12.00.08. K. 20 p. [in Ukrainian].
31. *Kashkarov, O.O.*, 2009, Problemy vyznachennia ob'ektu ta predmetu zlochyniv, yaki peredbacheni kryminalno-pravovymi novelamy v sferi obihu tsinnykh paperiv. “The Problem of Identifying the Object and Subject of Crime, Which are Provided by Criminal Law Novels in the Field of Securities Circulation”. Scientific notes of the Tavrichesky National University after V.I. Vernadsky. Jurisprudence. Vol. 22 (61). No 1. P. 223–228 [in Ukrainian].
32. *Kravets, L.K.*, 2013, Istoriia formuvannia kryminalno-pravovoho zabezpechennia investytsiinoi bezpeky fondovoho rynku na terytorii Ukrainy. “History of Formation of Criminal-Legal Provision of Investment Security of the Stock Market in the Territory of Ukraine”. Science. Journal of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence 6–3, 85–87 [in Ukrainian].
33. *Dudorov, O.*, 2009, Vykorystannia insaiderskoi informatsii: analiz zakonodavchykh novel. “Use of Insider Information: Analysis of Legislative Novels”. Juridical of Herald of Ukraine 7, 8. URL: http://yurincom.com/ua/yuridichnyi_visnyk_ukrainy/overview/?id=3789 (Date of Application: 12.02.2018) [in Ukrainian].
34. “About Amendments to Certain Legislative Acts on Liability for Violations in the Securities Market”: Bill of Ukraine dated 25.12.2008 No 801-VI. Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. 2009. No 23. Art. 278 [in Ukrainian].
35. “About Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Humanization of Liability for Offenses in the Sphere of Economic Activity”: Bill of Ukraine dated 15.11.2011 No 4025-VI. Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine. 2012. No 25. Art. 263 [in Ukrainian].
36. *Ponomarenko, Y.A.*, 2012, Shtraf yak vyd pokarannia u kryminalnomu pravi Ukrainy (za rezultaty reformy 2011 r.). “Fine as a Form of Punishment in the Criminal Law of Ukraine” (based on the results of the 2011 reform). Kh.: Right. 80 p [in Ukrainian].
37. *Popovych, V.M., Datsiuk, V.B.*, 2012, Humanizatsiia kryminalnogo zakonodavstva Ukrainy: problemy, vyklyky ta zahrozy. “Humanization of Ukrainian Criminal Legislation: Problems, Challenges and Threats”. State and Law: collection of scientific works. Legal and Political Sciences. Issue 56, 405–410.
38. The conclusion of the Main Scientific and Expert Department of the VRU apparatus on the draft Law on amendments to certain legislative acts of Ukraine (regarding the humanization of liability for offenses in the field of economic activity), the Register No 9221 dated September 27, 2011. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=41271 (Date of Application: 02.03.2018) [in Ukrainian].
39. On amendments to certain legislative acts (regarding the implementation of the Action Plan for the European Union’s liberalization of the visa regime for Ukraine regarding liability of legal entities): Bill of Ukraine dated May 23, 2013 No 314-VII. Bulletin of the Verkhovna Rada. 2014. No 12. Art. 183 [in Ukrainian].
40. *Datsiuk, V.B.*, 2013, Reanimatsiia ydei uholovnoi otvetstvennosti yurydycheskykh lyts v Ukrainy: shah vpered yly put v nykuda? “Reanimation of the Ideas of Criminal Liability of Legal Entities in Ukraine: a Step Forward or a Path to Nowhere?” “Legea ‘i viaa” 11/4 (263), 15–19 [in Ukrainian].
41. *Datsiuk, V.*, 2013, Critical approaches to the problem of corporate criminal responsibility in the USA. Criminal Law Review. The scientific publication. Transnational Law Conference. (Part I). Kharkiv, P. 7–9 [in English].
42. About Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Legal Regulation of the Activities of Legal Entities and Individual Entrepreneurs: Bill of Ukraine dated 10.10.2013 No 642-VII. Bulletin of Verkhovna Rada. 2014. No 22. Art. 773.

UDC 347.721

V.B. Datsiuk,
Candidate of Law,
Head of Legal Department of “TRANSOFTGROUP” Corporation,
Associate Professor of the Department of Criminal Law and Process “UzhNU”,
Uzhhorod

STAGES OF FORMATION OF CRIMINAL LEGAL PROTECTION OF CORPORATE RELATIONS IN UKRAINE

The peculiarities of the legislative process of regulation of life in the state depend to a large extent on the dynamics of the development of social relations, which also affects the peculiarities of criminal law protection of the relevant sphere of relations. In this

aspect, the historical factor determining the social conditionality of the criminalization of certain socially dangerous acts is important, covers the previous norms of the criminal legislation and considers them at the level of the historical cut.

Taking into account the peculiarities of the birth and development of the corporate sector in the modern history of Ukraine, three stages of the formation of modern criminal legislation in the aspect of counteraction to criminal processes in the field of corporate relations are identified:

1) the period of the “Soviet reorganization” (1985–1991): the cooperative movement as the basis for future corporate relations in the state, the tendencies for the emergence of the shadow economy, the emergence of new types of socially dangerous acts in the field of economics and the related shortcomings of criminal legislation;

2) the post-Soviet transitional period (1991–2001), before the adoption of the Criminal Code of Ukraine): laying the foundations for the criminal law enforcement of counteraction to new criminal manifestations (including in the field of corporate relations) that arose as a result of the social and conflictual nature of modern social relations;

3) the modern period (2001 – present time): the formation and improvement of the mechanisms of criminal law protection of corporate relations, the search for new, sometimes erroneous approaches to solving these problems (such as groundless decriminalization of socially dangerous acts under the guise of humanization of criminal responsibility and the mechanical involvement of international standards rights, introduction of foreign legal institutes in domestic criminal law, etc.).

In connection with the above mentioned, the historical experience of legislative support to counteract criminal processes in the field of corporate relations shows that Ukrainian legislators often use a superficial approach to solving relevant problems, mechanically borrowing an experience from other countries and the norms of international law without proper adaptation to the peculiarities of domestic legal systems. Therefore, the current state of criminal law protection of corporate relations needs further improvement.

Keywords: economic crimes, corporations, corporate relations, criminal law enforcement, raiding, corporate blackmail

Отримано 07.05.2018